

Vseeno premalo. Človek, ki je izrazito obsojal kapitalistično izkoriščanje in pisal celo o soupravljanju delavcev v podjetjih, je bil premalo revolucionaren, da bi danes njegove ekonomske ideje mogli oceniti kot pozitivne. Vseeno pa bo ostal Slo-

vencem v spominu kot eden naših prvih ekonomskih teoretikov in pomemben dejavnik naše polpretekle nacionalne zgodovine.

Janez Tušek

DRAŽGOŠE, SLOVENSKA KALÁVRITA

Da bi prišli v Dražgoše, smo se odpeljali iz Skofje Loke, tisočletnega mesta (Slovenije), pogreznjenega v zelenje, s srednjeveškim gradom in reko z veliko vijugami, ki oblikuje majhne, umetne brzice. Drobne sanje, ki se čedalje bolj večajo, kolikor se vzpenjamo više in se izpolnijo na višini 840 m, kjer je zgrajena vas, ki jo je nemški fašizem zažgal, prav kot našo Kalávrto (vas na severozahodu Peloponeza). Kulturna organizacija občine Skofja Loka, katere predsednik je Peter Finžgar, še mlad, a hudo podjeten mož, nam je dala na voljo avto za obisk zavidljivega spomenika partizanov, padlih v boju zoper nemško fašistično nasilje. Pol ure vožnje z avtom in dospeli smo na goro Jelovico, kjer leži vas Dražgoše — pol ure zelenega raja. In tam stoji na višini osemsto štirideset metrov veličasten, trinadstropen spomenik — sprejme nas spokojno in nam pripoveduje v svojem zgodovinskem jeziku o tragičnih dogodkih, ki jih je doživljal kraj.

S pomočjo ljubitelja Grčije, profesorja Marijana Tavčarja, so me seznanili z zgodovino peščice partizanov, ki so bojevali prvo veliko, tri dni trajajočo bitko proti dvajsetkratni moči nemških fašistov. Zgodovinski datum je 9. — 12. januar 1942. Vsega 185 borcem se je posrečilo tri dni, kot nekoč našim Leonidam, vzdržati strahoten nemški pritisk in se prepričati, da sovražnik ni nepremagljiv, kakor je trdila njegova propaganda. Razžarjene duše borcev so izgubile vero v njegovo bajeslovno moč in črpale iz tega poguma za ves nadaljnji zmagoviti boj. Na strani partizanov je bilo devet mrtvih in dvanajst ranjenih, izgube nemških fašistov pa so ostale neznane. Tako so vzeli jugoslovanski partizani svobodo domovine v svoje okrvavljene roke, da so si izbojevali novo prihodnost. Z voditeljem borilcev Titom na čelu so se osvobodili in si uredili življenje po svojih socialističnih načelih. Sodobni spomenik v treh nadstropjih na pobočju Jelovice pa izpričuje mladim in vsem, ki ga obiskujejo, veličino žrtev za svobodo.

V moji domovini takšnega spomenika ni, kot da odpora sploh nikoli ni bilo — kakor da se to naše mučeniško ljudstvo sramuje krvavih bojev zoper fašiste. Kakšna žalost! Toda, pustimo svoje rane in kri, ki je nehala teči — ostaja le vzburkana duševnost.

Trinadstropni spomenik padlim partizanom v obliki amfiteatra, med preprogami zelenila in kremenja, obvladuje med stoletnimi platanami in orehi okolico. Z estetskimi občutki groze stoji človek pred občudovanja vrednim, čudovitim delom, ki so ga pomagali sestavljati naslednji umetniki: Boris Kobe, profesor arhitektonskega oddelka na univerzi, Stojan Batič, ki je izklesal bronaste kipe, in Ive Šubic, oblikovalec slikarskih mozaikev na njem. V prizemlju spomenika leže kosti borcev, ki so padli v boju.

Da bi dobili še več vpogleda v partizanski odpor, smo se naslednji dan srečali s pravim partizanom. Predstavljal sem si, da bom soočen s podobo surovega borca, pa sem zagledal mirnega človeka s svežim, nezoranim obrazom, skoraj mladeniča, četudi ima že čez petdeset let. Piše se Edvard Prevc, po poklicu je gozdarski inženir in prebiva v najbolj pesniškem kotičku Slovenije, ob slovečem Blejskem jezeru. Iz Skofje Loke moraš premenjati dva avtobusa, da prideš do tja. Sprejel nas je z nasmehom na pragu svoje hiše. Vstopili smo v značilno enodružinsko hišo s tremi sobami — sodobno pohištvo je bilo v celoti razpostavljeno z okusom; kar nevoščljiv sem bil za hrastova tla s kvadratki in drugo okrasje. To je bilo moje drugo presrečanje. Pričakoval sem namreč neurejeno stanovanje, v katerem so gneteta vsaj dve družini. Nemara je temu kriva nasprotna propaganda... Drobna, ljubka žena Darinka nam je ponudila kavo; prižgali smo si tudi cigarete, ki so bile prav tako iz posebnega zavojčka gospe Prevcve.

Tedaj se je pričelo prijateljsko obravnavanje upora narodov Jugoslavije zoper okupatorja. Zvedeli smo nekaj osupljivega — da je bilo celotno mesto Ljublja-

na, ki je štel tiste čase več kot petdeset tisoč prebivalcev, obdano z bodečo žico! Edinstven primer v vsej Evropi. Lepa prestolnica Slovenije, zaprta kot sužnja v harem nasilja, je morala živeti v tem zadušnem obroču, da ni mogla razgibati svoje živahnosti ne žeje po svobodi. In takrat se je začel boj svobodnih oblagancev ...

»Črna roka«, organizacija domačih fašistov, na čelu s Črtomirom, je izdajala, ropala in ubijala — bila je sploh velika rakasta tvorba vse dežele; partizani so si vzeli za dolžnosti, da jo uničijo. Ta dolžnost je pripadla tudi šestnajstletnemu partizanu Edvardu Prevcu. Ta nam pripoveduje preprosto, brez visokih fraz, vso zgodbo svojega boja, ki je trajal šest mesecev do uspešnega konca — to je uničenje fašistične tolpe, ki je strahovala Dolenjsko. Bila je to njegova prva preizkušnja in največja zavzetost. Kasneje je šel v hribe in se udeležil številnih bojev, dokler ni bila njegova domovina osvobojena. — Kavro smo popili, potegnili še zadnje dime iz cigaret in vstali, da se od njega poslovimo. Vneto se je ponudil, da nam razkaže krajevne znamenitosti.

KAZENSKA ZADEVA ZOPER FRANCA VIDMARJA-PSTOTENKA

Septembra 1939 so na blegoški cesti vojaki prijeli nam že iz Loških razgledov znanega ljudskega pesnika Pstotenka, ki je po svoje pozdravljajl vojaški tovrnjak. Stal je na cesti, igral na orglice in palico premikal kot na lok pri violini. Pozdravljajl je vojake z besedami: »Ali greste nad Musolinija? Fantje, le korajžo!« O Hitlerju ni nič govoril. Srbsko govoreči vojaki in oficirji ga niso dobro razumeli in so mislili, da pozdravlja na čast Hitlerju in Musoliniju. Prišlo je do spora. V premoči so bili vojaki, ki so Pstotenka nabili in odpeljali s seboj. Po posredovanju javorskega občinskega tajnika so ga potem izpustili, dogodek pa naznanili na žandarmerijski postaji v Železnikih. Prav zanimivo je slediti spisom in obtožbam. Prijava je šla na sodišče in sresko načelstvo v Skofji Loki, na državno tožilstvo v Ljubljani in do državnega tožilca pri državnem sodišču za zaščito države v Beograd.

Prav zanimiv je Pstotenkov zagovor, iz katerega se vidi, da res ni nič hudega mislil. Tudi selško županstvo je dalo zanj ugoden glas; da ni popolnoma uravnovešen človek, ki se preživlja z lastnimi pes-

Popeli smo se na vzpetino, kjer leži muzej, pol ure peš.

Pod nami se je kot v pesmi zrcalilo jezero, zadaj se je svetlikal ves zelen otoček. prav kakor naš Pondikonisi na Krfu — z ozadjem, z bujnim zelenjem preprižene manjše in večje gore — le-te so se z oblačnim nebom spajale v jesensko simfonijo. pa čeprav smo bili v poletju. Pred malo časa se je zlila silovita ploha, ki bi bila kraj skoraj preplavila. Ko pa je izšlo malo sonca, so vode izginile, kot da ne bi bila padla kaplja dežja ... Blejsko jezero nam bo ostalo nepozabno.

Dobili smo malo vpogleda v življenje partizana brez vojaške podrejenosti, skozi katero se preceja sodobno čustvovanje; zgradil ga je socializem in on neprenehno zboljšuje svojo kakovost.

Vrnili smo se na naš sedež — v Skofjo Loko, bogatejši s podobami narave in z drugačnim življenjskim ritmom.

Opomba uredništva: Prevod iz revije Politiki oikonomiki erevna, Atene, avgust 1977.

Dinos Taksiarhis
(Prevedel *Marijan Tavčar*)

mimi, deklamacijami in petjem. Potem so postopek ustavili na vseh instancah.

Po tem dogodku je Pstotenk takoj zložil pesmico o dogodku. Pesmico je zapisala njegova žena, vzeli pa so mu jo žandarji in mu zaradi tega zaplenili puško. Pesmico je žandarmerijska postaja v Železnikih poslala na sodišče v Skofjo Loko kot obremenilno gradivo. Pesmico sem moral zaradi čitljivosti malo popraviti, saj tudi zapisnikarica ni bila kaj prida pismena. Glasi se:

K se so Srbi vozili
na Blegoš, na Kal,
so Pestotenka bili
po grbi in po glav.

Tak mej' kleval,
da sem bil ves krvav,
niso poznali nobenih postav,
nobenih postav.

Najbol me je tepu
gospod kapitan,
takrat je zame
nesrečen bil dan.